

VARIJACIJE NACIONALNIH ISKUSTAVA U UMJETNOSTI PEDESETIH: BUGARSKI PRIMJER

Maria Vassileva

Art and Ideology: The Nineteen-Fifties in a Divided Europe, (ur.) Ljiljana Kolešnik, (prev.) Natalija Jovanović, Zagreb, Art History Association of Croatia, 2004., 205 str., ISBN: 953-6089-16-5

Za bivše socijalističke zemlje pedesete su godine dvadesetog stoljeća razdoblje koje ima svoju tamnu i svijetlu stranu. Nametanje stereotipa na području umjetnosti u vremenu kulta ličnosti te kršenje normi tijekom druge polovine razdoblja u pogledu odnosa kulture i ideologije doista su indikativne pojave i utoliko je potpuno opravdan izbor teme znanstvenog skupa, odnosno zbornika koji je uslijedio. Sagledavanje problematike sa zemljopisno i umjetnički različitih stajališta pokazalo se iznimno učinkovitim.

Objavljeni materijali ukazuju na varijacije u situaciji od zemlje do zemlje - istraživanje razlika i nijansi u pojedinostima doprinosi njihovom daljnjem rasvjetljavanju. Kao što je istaknuto u uvodniku zbornika, na taj način je moguće pobliže odrediti intenzitet ideološkog pritiska na umjetnost te istaknuti snage otpora, odnosno sposobnost preživljavanja. Hvalevrijedan pokušaj da se paralele u procesima traže i u zemljama, odnosno kulturnoumjetničkim sredinama neopterećenim komunističkom ideologijom, ali također podložnim političkoj volji, svakako je najznačajniji doprinos ovog zbornika. To se nadalje odnosi na potragu za vezama i utjecajima između Istoka i Zapada s jedne, te Zapada i SAD-a s druge strane.

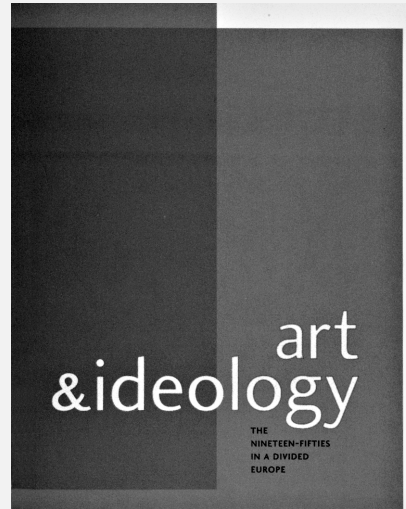
Tema zajednička većini autora upravo je prodor apstrakcije tijekom druge polovine razdoblja kao jedinstvene reakcije na socijalistički režim, odnosno

režimski protežiranu figuraciju. Dakako, pri tom se pokazalo kako su pojedine umjetničke sredine na specifične načine reagirale na te promjene. U Bugarskoj se apstraktna umjetnost javlja relativno kasno i ono što se tijekom druge polovine pedesetih zapravo zbivalo bio je stanovit preporod figuracije - monotone i neizražajne akademske norme pretočile su se u formu zasićenu emocijom i značenjem. Dok su se promjene u većini drugih zemalja zasnivale na povratku prethodnim tradicijama ili osvještavanju avangardnih strujanja vremena, zatvorenost bugarske situacije uvjetovala je drugačiji razvoj.

Čitateljima će vjerojatno biti zanimljivo saznati kako su za razvoj bugarske umjetnosti podjednako veliku važnost imali povratak ikoni i folkloru, kao i velike retrospektivne izložbe odbačenih predstavnika bugarskog modernizma iz prethodnoga razdoblja te dvije gostujuće izložbe održane tijekom 1955. - izložba Renata Guttusa (prošavši kroz Poljsku, Mađarsku, Rumunjsku i Republiku Češku) te izložba meksičkog slikarstva. Ideološki angažirana i realistička, ali u izrazu slobodna i individualno prepoznatljiva, izložena djela potakla su znatne diskusije i nepovratno utjecala na razvoj umjetnosti u Bugarskoj. Što bi bilo da se nisu dogodile te dvije izložbe? Gdje i u kojem trenutku bi se bugarska umjetnost preнула? Na takva pitanja je, dakako, teško pronaći odgovor, ali upravo ona pridaju značenje činjenicama koje se na prvi pogled nisu činile tako važnim.

U iskušenju sam spomenuti još jedan događaj koji je uskomešao stanje u našoj zemlji - izložbu poljskog plakata 1954. godine. Poznato je da su slikarstvo i plakat u tom razdoblju bili tijesno povezani poput stila i poruke. Možda je to razlog što je plakatna forma - tako različita od umjetnosti plakata u Bugarskoj - izazvala takav potres i pripremila tlo promjenama koje će se zbiti u nekoliko idućih godina.

Potonje primjere navela sam u prilog izvođenju zaključka o specifičnosti procesa u pojedinim zemljama i različitosti čimbenika koji su ih uvjetovali, što se pokušalo pokazati i samim zbornikom. Dakako, publikaciju je ovom prilikom nemoguće slijediti u detalj, ali naznačeni smjer i program (koji uključuje i područja poput arhitekture, animacije, fotografije) predstavljaju iznimno važan korak u daljnjem istraživanju. Objelodanjivanje takvih činjenica, njihovo proučavanje i usporedba pružaju uvid u međusobnu povezanost pojedinih procesa, a utoliko i vrijedno upozorenje ne samo u povijesnoumjetničkom, nego i u političkom smislu. U vezi s tim, bilo je zanimljivo pročitati kako je Gomulka branio izlaganje apstraktnog poljskog slikarstva u Nacionalnom muzeju u Varšavi, objasnivši „drugovima“ iz Rumunjske, koji su vidjeviši izloženu apstraktnu umjetnost odmah

zazvonili na uzbunu, da se nemaju pravo miješati u poljsku izložbenu koncepciju. Ne bi bilo naodmet da se upravo takvi detalji obrađuju u udžbenicima. Pedesete godine dvadesetog stoljeća bile su razdoblje u kojem su u mnogočemu udaljene kulture, prolazeći kroz sličan ideološki pritisak, postale međusobno bliže. Pri tome podizanje zavjese s pedesetih nepobitno predstavlja važan zadatak. Snage otpora uvijek su imale svoje mehanizme opstanka i njihovo je otkrivanje redovito zanimljivo i korisno.

Prevela: Ivana Mance